

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય

વિરુદ્ધ

હંસ રાજ દિપાર વગેરે.

ફેબ્રુઆરી ૨૫, ૧૯૭૭

[ન્યાયમૂર્તિઓ વાચ. વી. ચંદ્રચુડ, પી. કે. ગોસ્વામી અને પી. એન. સિંઘલ]

મહારાષ્ટ્ર અનુસૂચિત વસ્તુઓ (કિંમતોનું પ્રદર્શન અને નિશાન) આદેશ,
૧૯૬૬, કલમ ૩ (એ) અને (જ)–નો અર્થ.

આવશ્યક ચીજવસ્તુ અધિનિયમ (અધિનિયમ ૧૦/૧ ૯૫૫) ની કલમ ૫ સાથે વાંચીને કલમ ૩ દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને મહારાષ્ટ્ર સરકાર દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલા મહારાષ્ટ્ર અનુસૂચિત વસ્તુઓ (કિંમતોનું પ્રદર્શન અને નિશાન) આદેશ, ૧૯૬૬ની કલમ ૩ (a) માં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે, 'દરેક વેપારી અનુસૂચિ I માં નિર્દિષ્ટ વસ્તુઓના સંદર્ભમાં

અનુસૂચિમાં નિર્ધારિત ફોર્મમાં કિંમતોની સૂચિ પ્રદર્શિત કરશે', અનુસૂચિ ૧ અનુક્રમે ૧ પ અને ૧ ડ "વનસ્પતિ ટીન" અને "વનસ્પતિ લૂઝ" વસ્તુઓ હેઠળ સૂચિબદ્ધ કરે છે. આદેશની કલમ (જ) એવી જોગવાઈ કરે છે કે કોઈ પણ વેપારી (એ) પ્રદર્શિત કિંમત કરતાં વધુ કિંમતે કોઈ પણ વસ્તુનું વેચાણ અથવા સંમતિ અથવા વેચાણની રજૂઆત કરશે નહીં અથવા (બી) પ્રદર્શિત અથવા ચિહ્નિત કિંમતે કોઈ પણ વ્યક્તિને આવી વસ્તુઓનું વેચાણ અથવા વેચાણ અટકાવવાનો ઇનકાર કરશે નહીં. આવશ્યક ચીજવસ્તુ અધિનિયમની કલમ ૭ કલમ ૩ હેઠળ કરવામાં આવેલા આદેશના ઉલ્લંઘન માટે સજાની જોગવાઈ કરે છે.

ચાર સામાવાળાઓ, બોમ્બેના દુકાનદારો-કેટલાક કરિયાલાની દુકાનો ચલાવે છે, જ્યારે કેટલાક માત્ર વિવિધ પ્રકારના તેલનો વેપાર કરે છે-તેમના પર વનસ્પતિના ભાવ પ્રદર્શિત કરવામાં નિષ્ફળતાના ગુના માટે આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હતો, જે તેઓ તેમની દુકાનોમાં ડબ્બાબંધ અને છૂટક સ્વરૂપમાં વેચતા હતા. આરોપ સામે સામાવાળાઓનો બચાવ એ છે કે તેઓ "વનસ્પતિ" ને બદલે હાઈડ્રોજનયુક્ત તેલ અથવા વનસ્પતિ ઘી અથવા વનસ્પતિ તેલનું વેચાણ કરી રહ્યા હતા. વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટે સામાવાળાઓને નિર્દોષ જાહેર કર્યા હતા અને જણાવ્યું હતું કે આરોપ બિનટકાઉ હતો કારણ કે (૧) 'વનસ્પતિ' શબ્દનો સ્થાનિક અર્થ થયો હોવા છતાં, એવું ન કહી શકાય કે આદેશમાં હાઈડ્રોજનીકૃત તેલનો સમાવેશ કરવા માટે 'વનસ્પતિ' શબ્દનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો.

(૨) હાઈડ્રોજનીકૃત તેલનો અનુસૂચિ ૧માં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો ન હોવાથી, ઉત્તરદાતાઓ પાસેથી એ જાણવાની અપેક્ષા રાખી શકાતી નથી કે તેઓ હાઈડ્રોજનીકૃત તેલની કિંમતો જાહેર કરવા માટે બંધાયેલા છે. રાજ્યોની અપીલને નકારી કાઢતાં, વડી અદાલત એક અલગ તર્ક પર ચુકાદો આપ્યો હતો કે આદેશ ૧૯૬૬ની કલમ (૩) નું પાલન ન કરવામાં આવ્યું હોવાથી કાર્યવાહી ટકાવી રાખવા યોગ્ય નથી; કલમ જનું ઉલ્લંઘન ન થાય ત્યાં સુધી ઉલ્લંઘન તરીકે સજાપાત્ર ગુનો ન હોઈ શકે, કારણ કે વિધાનસભાનો ઈરાદો જે હંમેશા કાયદાના ઉલ્લંઘન અને તેનું પાલન કરવામાં નિષ્ફળતા અથવા તેનું પાલન ન કરવા વચ્ચે તફાવત કરે છે, તે કલમ જના ઉલ્લંઘનને સજા આપવાનો હતો, કલમ ૩ સરળતાના નહીં. રાજ્યની અપીલને નકારી કાઢીને, અદાલતે,

ઠેરવ્યું: (૧) મહારાષ્ટ્ર અનુસૂચિત (કિંમતોનું પ્રદર્શન અને નિશાન) આદેશ, ૧૯૬૬ની કલમ ૩ અને ૪ વિવિધ બાબતો સાથે વ્યવહાર કરે છે કારણ કે કલમ ૩ વેપારી પર સૂચિ ૧ કલમ ૪માં નિર્દિષ્ટ વસ્તુઓની કિંમતો પ્રદર્શિત કરવાની જવાબદારી લાદે છે, જે તેને પ્રદર્શિત વસ્તુ કરતાં વધુ કિંમતે વસ્તુ વેચવા અથવા પ્રદર્શિત કિંમતે તેને વેચવાનો ઇનકાર કરવા પર પ્રતિબંધ મૂકે છે. કલમ ૩ (એ) નું ઉલ્લંઘન માત્ર એ હકીકતને કારણે સંપૂર્ણ અને સંપૂર્ણ છે કે વેપારી અનુસૂચિ ૧ માં નિર્દિષ્ટ કરેલી વસ્તુઓની કિંમતો દર્શાવવામાં નિષ્ફળ ગયો છે. તે ઉલ્લંઘન એ વિચારણા પર આધારિત નથી કે જ્યાં તેણે ચિહ્નિત કરેલી

કિંમત કરતાં વધુ કિંમત વસૂલ કરી છે અથવા તેણે પ્રદર્શિત કિંમતે વસ્તુ વેચવાનો ઇનકાર કર્યો છે કે કેમ. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, વેપારીએ જે પ્રથમ પગલું ભરવું પડે છે તે અનુસૂચિ-૧માં ઉલ્લેખિત ચીજવસ્તુઓની કિંમતો દર્શાવવાનું છે; જો તે તે કરવામાં નિષ્ફળ જાય, તો તે કલમ ૩ (એ) ના ઉલ્લંઘન માટે દોષિત છે, જે આવશ્યક ચીજવસ્તુ અધિનિયમ, ૧૯૫૫ની કલમ ૭ (૧) હેઠળ શિક્ષાપાત્ર છે. વેપારીએ જે વધારાની જવાબદારી નિભાવવાની હોય છે તે છે પ્રદર્શિત કિંમતે ચીજવસ્તુઓ વેચવા માટે તૈયાર અને તૈયાર રહેવું. કલમ કરવામાં નિષ્ફળતા એ એક અલગ અને વિશિષ્ટ ઉલ્લંઘન છે જે કલમ ૭ (૧) ની અરજીને પણ આકર્ષે છે. આ મત કે આદેશ ૧૯૬૬ની કલમ ૩ અને ૪ એકબીજા સાથે જોડાયેલી કલમ છે જેનો વિધાનસભા ઈરાદો ધરાવતી ન હતી. પહેલાના ઉલ્લંઘનને સજા કરવી સિવાય કે આવા ઉલ્લંઘન સાથે પછીની જોગવાઈનું ઉલ્લંઘન સાચું ન હોય. આ છેતરપિંડીમાં બે કલમોનું લગ્ન સંપૂર્ણપણે અયોગ્ય છે. [૮૧ ઈ-એચ ૮૨-એ]

(૨) તાત્કાલિક કેસમાં નિર્દોષ જાહેર કરવાના આદેશોની પુષ્ટિ પુરાવાના સંપૂર્ણ અભાવના આધારે થવી જોઈએ જે દર્શાવે છે કે સામાવાળાઓ વનસ્પતિના વેપારી છે અને તેઓએ તેમની દુકાનોમાં વનસ્પતિને વેચવા માટે રાખી હતી. જે વેચવામાં આવી રહ્યું હતું તે વનસ્પતિ ન હતું અને ટીનોમાં અનુસૂચિ ૧ ની વસ્તુઓ ૧૫ અને ૧૬ના અર્થમાં વનસ્પતિ ન હતી તે પડકારને ધ્યાનમાં

રાખીને, ફરિયાદી પક્ષે પુરાવા રજૂ કરવા જોઈએ કે ટીનોમાં હકીકતમાં વનસ્પતિ એ અર્થમાં છે જેમાં તે અભિવ્યક્તિનો ઉપયોગ અનુસૂચિમાં કરવામાં આવ્યો છે. પંચોની તપાસ કર્યા વિના અને કથિત રીતે વેચવામાં આવેલા "વનસ્પતિ" ના નમૂના લીધા વિના, જે ચીજવસ્તુઓની કિંમતો દર્શાવવામાં આવી ન હતી તેની કોઈ યાદી વિના, દરોડા પાડવામાં રેશનિંગ ઇન્સ્પેક્ટરને મદદ કરનાર સબ-ઇન્સ્પેક્ટરની માત્ર અસ્પષ્ટ સલાહ, આવશ્યક ચીજવસ્તુ અધિનિયમ, ૧૯૫૫ની કલમ ૭ (૧) (એ) (૩) માં જોગવાઈ મુજબ સાત વર્ષ સુધીની અને સામાન્ય રીતે ત્રણ મહિનાથી ઓછી ન હોય તેવી સજાનો સમાવેશ કરતો આરોપ સ્થાપિત કરી શકતી નથી. [૮૨ એફ-એચ, ૮૪ સી]

(૩) ન તો આવશ્યક ચીજવસ્તુ અધિનિયમ, ૧૯૫૫ કે ન તો મહારાષ્ટ્ર અનુસૂચિત વસ્તુઓ (કિંમતોનું પ્રદર્શન અને નિશાન) આદેશ ૧૯૬૬ "વનસ્પતિ" શબ્દને વ્યાખ્યાયિત કરે છે અને તે કહેવાનો મુદ્દો એ નથી કે "વનસ્પતિ" ને બોમ્બે સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ અને પ્રિવેન્શન ઓફ ફૂડ એડલ્ટર-એશન નિયમોમાં વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી છે. ૧૯૬૫ આ ત્રણ કાયદાઓના હેતુઓ તદ્દન અલગ હોવાથી તેમાં હાયરોજેનેટેડ તેલનો સમાવેશ કરવો. "વનસ્પતિ" અભિવ્યક્તિનો સાચો અર્થ અને અર્થ શું છે અને તે અભિવ્યક્તિની મર્યાદામાં કયા પ્રકારનાં લેખો સમજવામાં આવે છે તે સ્થાપિત કરવામાં ફરિયાદી પક્ષ નિષ્ફળ ગયો છે.

[૮૩ બી-એચ]

(૪) ફોજદારી ન્યાયશાસ્ત્રના મૂળભૂત સિદ્ધાંત અનુસાર, જે વાજબી રમતને પ્રતિબિંબિત કરે છે, વેપારીએ વાજબી નિશ્ચિતતા સાથે જાણવું જોઈએ અને તેની જવાબદારી શું છે તે અંગે વાજબી ચેતવણી હોવી જોઈએ, અને તેના તરફથી કમિશન અથવા ચૂકનું શું કાર્ય ફોજદારી ગુનાની રચના કરશે. રાજ્ય સરકારે "વનસ્પતિ" નો ઉલ્લેખ કરતી વસ્તુઓ ૧૫ અને ૧૬માં હાઈડ્રોજેનેટેડ તેલનો સમાવેશ કરીને તેનો ઇરાદો સ્પષ્ટ અને સ્પષ્ટ રીતે વ્યક્ત કરવો જોઈતો હતો. જો તે કરવામાં આવ્યું હોત, તો આ કિસ્સામાં ઊભી થતી એક પ્રકારની દુર્દશા સમુદાયને લાભ સાથે સરળતાથી ટાળી શકાય હોત.

[૮૪ એ-બી]

બિહાર રાજ્ય વિ. ભાગિરથ શર્મા, (૧૯૭૩) ૩ એસસીઆર ૯૩૭ નો ઉલ્લેખ:

[અદાલતે એવી આશા વ્યક્ત કરી હતી કે મહારાષ્ટ્ર અનુસૂચિત વસ્તુઓ (કિંમતો દર્શાવવી અને ચિહ્નિત કરવી) આદેશ, ૧૯૬૬ની અનુસૂચિ ૧ આઈટમ ૧૫ અને ૧૬માં રહેલી ખામીને ઝડપથી સુધારવામાં આવશે.]

દીવાની અપીલીય હકૂમત: ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૧૫૬૫૯/૧૯૭૩.

(ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૧૪૭૫/૬૯ અને ૩૭૦-૩૭૨/૭૦માં બોમ્બે વડી અદાલતના તારીખ ૦૩/૦૩/૧૯૭૧ રોજના ચુકાદા અને આદેશમાંથી વિશેષ પરવાનગી દ્વારા અપીલ.)

તમામ અપીલમાં અપીલકર્તા તરફે એમ. એન. ફડકે અને એમ. એન. શ્રોફ.

ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૧૫૮/૭૩માં સામાવાળા તરફે વાચ. એસ. ચિતાલે, એમ. મુદ્દલ અને રામેશ્વર નાથ.

ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૧૫૯/૭૩માં સામાવાળા તરફે રામેશ્વર નાથ.

અદાલતનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તી ચંદ્રચુડે આપ્યો હતો.

આ ચાર અપીલ ચાર મુકદ્દમાઓમાંથી ઉદ્ભવે છે, જેનો નિકાલ રપમી અદાલત, મઝગાંવ, બોમ્બે દ્વારા એક સામાન્ય ચુકાદા દ્વારા કરવામાં આવ્યો હતો. ચાર કેસોમાં કાર્યવાહી તરફ દોરી જતી હકીકતો તમામ બાબતોમાં એકસરખી નથી, પરંતુ તે વિચારણા હેઠળના ચુકાદાઓ પરથી સ્પષ્ટ છે કે કેસોની સુનાવણી અને નિકાલ એ આધારે કરવામાં આવ્યો હતો કે હકીકતોમાં

ફેરફારથી પરિણામ પર કોઈ ફરક પડશે નહીં. આ અપીલમાં ચાર સામાવાળાઓ બોમ્બેના દુકાનદારો છે—કેટલાક કરિયાણાની દુકાનો ચલાવે છે જ્યારે કેટલાક માત્ર વિવિધ પ્રકારના તેલનો સોદો કરે છે. સામાવાળાઓ સામે આરોપ. તે એ છે કે તેઓ 'વનસ્પતિ' ની કિંમતો દર્શાવવામાં નિષ્ફળ ગયા જે તેઓ તેમની દુકાનોમાં ડબ્બા અને છૂટક સ્વરૂપમાં વેચતા હતા.

આવશ્યક ચીજવસ્તુ અધિનિયમ, ૧૯૫૫ના ૧૦ની કલમ ૩ કેન્દ્ર સરકારને આદેશ દ્વારા પેટા-કલમ (૧) માં ઉલ્લેખિત હેતુઓ માટે કોઈપણ આવશ્યક ચીજવસ્તુના ઉત્પાદન, પુરવઠા અને વિતરણ અથવા વેપાર અને વાણિજ્યનું નિયમન અથવા પ્રતિબંધ કરવાની જોગવાઈ કરવાની સત્તા આપે છે. કલમ ૩ની પેટા કલમ (૨) વિવિધ બાબતોનો ઉલ્લેખ કરે છે, જેના સંદર્ભમાં કેન્દ્ર સરકાર પેટા-વિભાગો દ્વારા વિચારેલા આદેશો પસાર કરી શકે છે. (૧). કલમ ૩ દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તા કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા કલમ ૫ માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈને અનુસરીને રાજ્ય સરકારોને સોંપવામાં આવી હતી. કલમ ૭ કલમ ૩ હેઠળ કરવામાં આવેલા આદેશના ઉદ્દંધન માટે સજાની જોગવાઈ કરે છે.

આવશ્યક ચીજવસ્તુ અધિનિયમ, ૧૯૫૫ની કલમ ૫ સાથે વાંચીને કલમ ૩ દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને મહારાષ્ટ્ર સરકારે મહારાષ્ટ્ર અનુસૂચિત વસ્તુઓ (પ્રદર્શન અને કિંમતોની નિશાની) આદેશ, ૧૯૬૬ બહાર

પાડ્યો હતો. તે આદેશની કલમ ૩ (એ) એ જોગવાઈ કરે છે કે દરેક વેપારી, અનુસૂચિ I માં નિર્દિષ્ટ વસ્તુઓના સંદર્ભમાં, તે અનુસૂચિમાં નિર્ધારિત ફોર્મમાં કિંમતોની સૂચિ પ્રદર્શિત કરશે. અમે અનુસૂચિની આઈટમ્સ ૧૫ અને ૧૬ સાથે સંબંધિત છીએ જે વાંચે છે:"૧૫. વનસ્પતિ, ટિન "અને" ૧૬. વનસ્પતિ, લૂઝ".

વ્યાપક રીતે જાણાવવામાં આવ્યું છે કે, આરોપનો બચાવ કરનારાઓનો બચાવ એ છે કે તેઓ વનસ્પતિ નહીં પણ હાઈડ્રોજનયુક્ત તેલ અથવા વનસ્પતિ ઘી અથવા વનસ્પતિ તેલનું વેચાણ કરી રહ્યા હતા.

વિદ્વત મેજિસ્ટ્રેટે ચારેય કેસોમાં સામાવાળાઓને નિર્દોષ જાહેર કરીને જાણાવ્યું હતું કે ભલે 'વનસ્પતિ' શબ્દનો સ્થાનિક અર્થ થયો હોય, પણ એવું ન કહી શકાય કે આદેશમાં હાઈડ્રોજનીકૃત તેલનો સમાવેશ કરવા માટે 'વનસ્પતિ' શબ્દનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો. વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટના જાણાવ્યા અનુસાર, સામાવાળાઓ પાસેથી એ જાણવાની અપેક્ષા રાખી શકાતી ન હતી કે તેઓ હાઈડ્રોજનીકૃત તેલની કિંમતો પણ જાહેર કરવા માટે બંધાયેલા છે અને હાઈડ્રોજનીકૃત તેલને અનુસૂચિ ૧ માં સામેલ કરવામાં આવ્યું ન હોવાથી ચાર્જ બિનટકાઉ હતો.

નિર્દોષ જાહેર કરવાના આદેશ સામે મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલની સુનાવણી કરવામાં આવી હતી અને ૩ માર્ચ, ૧૯૭૧ના રોજ વડી અદાલતના વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા એક સામાન્ય ચુકાદા દ્વારા તેનો નિકાલ કરવામાં આવ્યો હતો. 'વનસ્પતિ' માં હાઈડ્રોજનયુક્ત તેલનો પણ સમાવેશ કરવામાં આવશે તેવી રાજ્ય સરકારની દલીલમાં નોંધપાત્ર બળ હોવાનું અવલોકન કરતા, વિદ્વાન ન્યાયાધીશે અનુભવ્યું કે તે પ્રશ્નમાં જવું બિનજરૂરી છે કારણ કે અન્ય કારણોસર કાર્યવાહી યોગ્ય નથી. વિદ્વાન ન્યાયાધીશના જણાવ્યા અનુસાર, તે કારણ એ હતું કે કાયદાના મુસદ્દા તૈયાર કરનારાઓ હંમેશા કાયદાના 'ઉદ્દેશ્ય' અને 'તેનું પાલન કરવામાં નિષ્ફળતા અથવા તેનું પાલન ન કરવા' વચ્ચે તફાવત કરતા હતા. વિદ્વાન ન્યાયાધીશ કહે છે કે, જો અદાલતને નિર્ણય લેવા માટે બોલાવવામાં આવે કે શું કોઈ ચોક્કસ ઉદ્દેશ્ય એ ગુનો છે કે કેમ, તો તે તપાસ કરવા માટે બંધાયેલો હતો કે શું માત્ર બિન-પાલનનો હેતુ પણ સજા કરવાનો હતો કે કેમ. તે સિદ્ધાંત દ્વારા માર્ગદર્શિત, વિદ્વાન ન્યાયાધીશ એવા નિષ્કર્ષ પર આવ્યા કે કિંમતો પ્રદર્શિત કરવાની ફરજ એ "પ્રતિબંધની સહાયક બાબત છે જે કલમ ૪ માં સમાવિષ્ટ છે જે વેપારીને પ્રદર્શિત કિંમત કરતાં વધુ કિંમતે વસ્તુ વેચવા અથવા પ્રદર્શિત અથવા ચિહ્નિત કિંમતે આવી વસ્તુઓને વેચવાનો ઈનકાર કરવા અથવા વેચાણથી રોકવા પર પ્રતિબંધ મૂકે છે". આમ આ ક્રમનો સાર તેમાં સમાયેલો હોવાનું માનવામાં આવતું હતું. કલમ. ૪ અને તે મુજબ, ચુકાદો આગળ વધે છે; "માત્ર કલમ ૩ નું પાલન ન કરવું એ કલમ ૪ નું

ઉઠ્ઠંઘન ન થાય ત્યાં સુધી ઉઠ્ઠંઘન તરીકે શિક્ષાપાત્ર ગુનો ન હોઈ શકે". તેનો ઈશાદો કલમ ૩ના સરળીકરણના નહીં પણ કલમ ૪ના ઉઠ્ઠંઘનની સજા આપવાનો હોવાનું કહેવાયું હોવાથી, વિદ્વાન ન્યાયાધીશે ચુકાદો આપ્યો હતો કે કાર્યવાહી યોગ્ય નથી અને આરોપી નિર્દોષ જાહેર થવાનો હકદાર છે. વિશેષ રજા દ્વારા આ અપીલ ઉચ્ચ અદાલતના ચુકાદાની શુદ્ધતા સામે નિર્દેશિત કરવામાં આવે છે.

૧૯૬૬ના આદેશની કલમ ૩ અને ૪ના સાચા અર્થ અને હેતુ અંગેની ગેરસમજને દૂર કરવી વ્યાપક જાહેર હિતમાં જરૂરી છે. અમે પહેલા વડી અદાલતના એ તર્ક પર ધ્યાન આપીશું કે કલમ ૪નું ઉઠ્ઠંઘન કર્યા વિના કલમ ૩નું માત્ર ઉઠ્ઠંઘન એ આવશ્યક ચીજવસ્તુ અધિનિયમ ૧૯૫૫ની કલમ ૭ ના અર્થમાં ઉઠ્ઠંઘન નથી અને તેથી તેને સજા કરી શકાતી નથી. અગાઉ જણાવ્યા મુજબ, ૧૯૬૬ના આદેશની કલમ ૩ (એ) દરેક વેપારી પર અનુસૂચિ ૧માં નિર્દિષ્ટ કરેલી વસ્તુની કિંમતોની ચાદી પ્રદર્શિત કરવાની જવાબદારી લાદે છે. આદેશની કલમ ૪માં એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે કોઈ પણ વેપારી શાહ (એ) પ્રદર્શિત કિંમત કરતાં વધુ કિંમતે કોઈ પણ વસ્તુનું વેચાણ અથવા સંમતિ અથવા વેચાણની ઓફર નહીં કરે અથવા (બી) પ્રદર્શિત અથવા ચિહ્નિત કિંમતે કોઈપણ વ્યક્તિને આવી વસ્તુઓનું વેચાણ કરવાનો અથવા તેને અટકાવવાનો ઈનકાર કરે. જ્યાં સુધી કલમ ૪નું પણ ઉઠ્ઠંઘન ન થાય ત્યાં સુધી કલમ ૩ (એ)

નું કોઈ ઉદ્ધંધન ન થઈ શકે તેની કદર કરવામાં આપણે પોતાને સંપૂર્ણપણે અસમર્થ અનુભવીએ છીએ. બે કલમો જુદી જુદી બાબતો સાથે વ્યવહાર કરે છે કારણ કે કલમ ૩ વેપારી પર અનુસૂચિ ૧ માં નિર્દિષ્ટ વસ્તુઓની કિંમતો પ્રદર્શિત કરવાની જવાબદારી લાદે છે, કલમ ૪ તેને પ્રદર્શિત વસ્તુ કરતાં વધુ કિંમતે વસ્તુ વેચવા અથવા તેને વેચવાનો ઇનકાર કરવા પર પ્રતિબંધ મૂકે છે. કલમ ૩ (એ) નું ઉદ્ધંધન માત્ર એ હકીકતને કારણે સંપૂર્ણ અને સંપૂર્ણ છે કે વેપારી અનુસૂચિ ૧ માં ઉલ્લેખિત ચીજવસ્તુઓની કિંમતો દર્શાવવામાં નિષ્ફળ ગયો છે. તે ઉદ્ધંધન એ વિચારણા પર આધારિત નથી કે તેણે ચિહ્નિત કિંમત કરતાં વધુ કિંમત વસૂલ કરી છે કે તેણે પ્રદર્શિત કિંમતે વસ્તુ વેચવાનો ઇનકાર કર્યો છે કે કેમ. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, વેપારીએ જે પ્રથમ પગલું ભરવું પડે છે તે અનુસૂચિ-૧માં ઉલ્લેખિત ચીજવસ્તુઓની કિંમતો દર્શાવવાનું છે; જો તે તે કરવામાં નિષ્ફળ જાય, તો તે કલમ ૩ (એ) ના ઉદ્ધંધન માટે દોષિત છે, જે આવશ્યક ચીજવસ્તુ અધિનિયમની કલમ ૭ (૧) હેઠળ શિક્ષાપાત્ર છે. ૧૯૫૫. વેપારીએ જે વધારાની જવાબદારી નિભાવવી પડે છે તે એ છે કે ૧ ચૂકવેલ કિંમતે ચીજવસ્તુઓ વેચવા માટે તૈયાર અને તૈયાર રહેવું; વિભાગ કરવામાં નિષ્ફળતા એ એક અલગ અને વિશિષ્ટ ઉદ્ધંધન છે જે કલમ ૭ (૧) ની અરજીને પણ આકર્ષે છે. અમને એ અભિપ્રાય સ્વીકારવો અશક્ય લાગે છે કે ૧૯૬૬ના આદેશની કલમ ૩ અને ૪ એકબીજા સાથે જોડાયેલી કલમ છે કે જ્યાં સુધી આવા ઉદ્ધંધનની સાથે પછીની જોગવાઈનું ઉદ્ધંધન ન હોય ત્યાં સુધી વિધાનસભા પહેલાના ઉદ્ધંધનને સજા

આપવાનો ઇરાદો ધરાવતી ન હતી. આ રીતે બે કલમોનું લગ્ન સંપૂર્ણપણે અયોગ્ય છે. જમીન. જેના પર વડી અદાલત સામાવાળાઓને નિર્દોષ જાહેર કર્યા છે તે તેથી અસમર્થનીય છે અને અમે તે વતી તર્કને બિનટકાઉ તરીકે નકારી કાઢીએ છીએ. જો અમે સંતુષ્ટ હોત કે સામાવાળાઓ 'વનસ્પતિ' વેચી રહ્યા હતા, ડબ્બા અથવા છૂટક, તો અમને નિર્દોષ જાહેર કરવાના આદેશને રદ કરવામાં અને સામાવાળાઓને દોષિત ઠેરવવામાં કોઈ ખચકાટ ન થયો હોત, કારણ કે ભાવોનું પ્રદર્શન ન કરવું સ્વીકારવામાં આવે છે.

તે પ્રશ્ન ઉઠાવે છે કે શું એવું માનવા માટે પુરાવા છે કે સામાવાળાઓ 'વનસ્પતિ' માં વ્યવહાર કરી રહ્યા હતા. આ પ્રશ્ન પરના પુરાવા અત્યંત અપૂરતા છે અને અમને એ નોંધવામાં ખેદ છે કે ફરિયાદી પક્ષ દ્વારા આરોપ સ્થાપિત કરવા માટે કોઈ ગંભીર પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો ન હતો. જે વસ્તુઓની કિંમતો દર્શાવવામાં આવી ન હતી તે યોગ્ય રીતે શોધવામાં આવી ન હતી, જેના કારણે તે વસ્તુઓમાં કોઈ ચોક્કસ વર્ણન હતું કે કેમ તે આગાહી કરવી મુશ્કેલ બને છે. પંચનામામાંથી વસ્તુઓ બનાવવામાં આવતી હતી, પરંતુ એક કેસ સિવાય, જ્યાં સંમતિથી પંચનામાનું પ્રદર્શન કરવામાં આવતું હતું, પંચની તપાસ કરવામાં આવી ન હતી, પરિણામે પંચનામ અપ્રમાણિત રહ્યું અને તેથી તેનું પ્રદર્શન કરવામાં આવ્યું ન હતું. કોઈ પણ કિસ્સામાં વેચાણ માટે પ્રદર્શિત વસ્તુઓનો નમૂનો પણ લેવામાં આવ્યો ન હતો. જો તે કરવામાં આવ્યું હોત, તો નમૂનાનું

રાસાયણિક વિશ્લેષણ કરીને માલની પ્રકૃતિ, ગુણવત્તા અને ઘટકો સરળતાથી સાબિત થઈ શક્યા હોત. ત્યારે કોઈ સરળ સુવિધા સાથે કહી શકતું હતું કે જે વેચાઈ રહ્યું હતું તે 'વનસ્પતિ' હતું. તેના બદલે શું કરવું. તે કરવું સરળ અને જરૂરી હતું, ફરિયાદી પક્ષે તેની સાદી ફરજના વિકલ્પ તરીકે, રેશનિંગ ઇન્સ્પેક્ટર અને સબ ઇન્સ્પેક્ટર ઓફ પોલીસની અસ્પષ્ટ યાદોને રજૂ કરી હતી કે સામાવાળાઓ દ્વારા તેમની દુકાનોમાં શું વેચવામાં આવી રહ્યું હતું.

ફરિયાદી પક્ષે તેના કાર્યનો કેવી રીતે ઉતાવળમાં સંપર્ક કર્યો તે દર્શાવવા માટે, અમે ૧૯૭૩ની અપીલ નંબર ૧૫૬ની હકીકતો લઈશું જેમાં સામાવાળા એક હંસરાજ દેવર છે. વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા ઘડવામાં આવેલા આરોપમાં આરોપ મૂકવામાં આવ્યો છે કે સામાવાળા 'વનસ્પતિ ઘી' ની કિંમતની સૂચિ પ્રદર્શિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયો હતો. આરોપ કોઈ પણ પ્રકારના ધીના સંદર્ભમાં ન હોવો જોઈએ, પરંતુ 'વનસ્પતિ' ના સંદર્ભમાં હોવો જોઈએ, જે અનુસૂચિ I માં ઉલ્લેખિત વસ્તુ છે. રેશનિંગ ઇન્સ્પેક્ટર, કે. એન. જોશી (ફરિયાદી સાક્ષી ૧) એ તેમના પુરાવામાં જણાવ્યું હતું કે સામાવાળાએ 'વનસ્પતિ ઘી' ની કિંમત દર્શાવી ન હતી, જે ફરીથી મુદ્દાની બહાર છે. કંઈપણ નહીં, વનસ્પતિ તરીકે કથિત વસ્તુઓનો એક નમૂનો પણ દુકાનમાંથી લેવામાં આવ્યો ન હતો અને સાક્ષીએ સ્વીકાર્યું કે તેને યાદ નથી કે દુકાનમાં કઈ પ્રકારની વસ્તુઓ વેચાતી હતી અને વનસ્પતિ ઘીની કેટલી ટીન મળી આવી હતી. અન્ય સાક્ષી, સબ ઇન્સ્પેક્ટર કુર્દુર

(ફરિયાદી સાક્ષી ૨) કહે છે કે સામાવાળા વનસ્પતિ તેમજ તેલ પણ વેચતો હતો અને તેની દુકાનમાં "રવિ વનસ્પતિના ૩ કિલો ટીન, પ્રભાત વનસ્પતિના ૨ કિલો ટીન અને મલાલી વનસ્પતિના એક છૂટક ટીન" હતા. જે વેચવામાં આવી રહ્યું હતું તે વનસ્પતિ ન હતું અને ટિનમાં અનુસૂચિ-૧ની આઈટમ્સ ૧૫ અને ૧૬ના અર્થમાં વનસ્પતિ ન હતી તે પડકારને ધ્યાનમાં રાખીને, ફરિયાદી પક્ષે પુરાવા રજૂ કરવા જોઈએ કે ટિનમાં હકીકતમાં વનસ્પતિ એ અર્થમાં છે જેમાં તે અભિવ્યક્તિનો ઉપયોગ અનુસૂચિમાં કરવામાં આવ્યો છે. સબ ઈન્સ્પેક્ટરની આઈ. પી. એસ. સી. ડિક્રિસ્ટ જેણે માત્ર રેશન ઈન્સ્પેક્ટરને અસર કરવામાં મદદ કરી હતી. દરોડા એ આરોપ સ્થાપિત કરી શકતા નથી જેમાં આવશ્યક ચીજવસ્તુ અધિનિયમ, ૧૯૫૫ ની કલમ ૭ (૧) (એ) (ii) માં જોગવાઈ મુજબ સાત વર્ષ સુધીની અને સામાન્ય રીતે ત્રણ મહિનાથી ઓછી ન હોય તેવી સજાનો સમાવેશ થાય છે.

ફરિયાદી પક્ષે 'વનસ્પતિ' અભિવ્યક્તિનું સાચું, અર્થ અને અર્થ શું છે અને તે અભિવ્યક્તિની મર્યાદામાં કેવા પ્રકારની વસ્તુઓ અથવા માલસામાનને સમજવામાં આવે છે તે સ્થાપિત કરવાનો કોઈ પ્રયાસ કર્યો નથી. સાક્ષીઓએ તેમના પુરાવામાં એવું પણ કહ્યું ન હતું કે 'શબ્દ' એ લોકપ્રિય અર્થ પ્રાપ્ત કર્યો હતો અને સ્થાનિક રીતે ચોક્કસ અર્થમાં સમજાયો હતો. ન તો ૧૯૫૫નો કાયદો કે ન તો ૧૯૬૬નો આદેશ 'વનસ્પતિ' શબ્દને વ્યાખ્યાયિત કરે છે અને એવું

કહેવાનો કોઈ મુદ્દો નથી કે બોમ્બે સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ અને પ્રિવેન્શન ઓફ ફૂડ એડલ્ટરેશન રૂલ્સ, ૧૯૬૫માં હાઈડ્રોજનયુક્ત તેલનો સમાવેશ કરવા માટે 'વનસ્પતિ' ની વ્યાખ્યા કરવામાં આવી છે. વેચાણવેરાના કાયદાનો હેતુ શક્ય તેટલી મોટી સંખ્યામાં વસ્તુઓને કરવેરાની અંદર લાવવાનો છે. ખાદ્ય ભેળસેળ નિવારણ અધિનિયમ અને તે હેઠળના નિયમો એ સુનિશ્ચિત કરવા માટે છે કે સમુદાયનું સ્વાસ્થ્ય ખોરાકની ભેળસેળ અથવા નકલી વસ્તુઓ દ્વારા જોખમમાં ન આવે, જ્યારે આવશ્યક ચીજવસ્તુ અધિનિયમ કે જેની સાથે આપણે તાત્કાલિક કેસમાં સંબંધિત છીએ તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે છે. સમુદાયને યોગ્ય કિંમતે આવશ્યક ચીજવસ્તુઓની ઉપલબ્ધતા. આ છેલ્લો કાયદો "સામાન્ય જનતાના હિતમાં, નિયંત્રણ માટે પ્રદાન કરવા માટે" પસાર કરવામાં આવ્યો હતો:અમુક ચીજવસ્તુઓનું ઉત્પાદન, પુરવઠો અને વિતરણ અને વેપાર અને વાણિજ્ય. સબ ઇન્સ્પેક્ટર કુર્દુર આ કાયદાના હેતુઓ માટે કોઈ નિષ્ણાત નથી અને અમે આમાંથી એક કેસમાં તેમના દ્વારા કરવામાં આવેલા હઠાગ્રહી દાવાને સ્વીકારી શકતા નથી કે વનસ્પતિ અને હાઈડ્રોજનયુક્ત તેલનો અર્થ "એક જ વસ્તુ છે". હાઈડ્રોજનકરણ એ એક વિશિષ્ટ પ્રક્રિયા છે અને એનસાયક્લોપીડિયા બ્રિટાનિકા (૧૯૫૧ આવૃત્તિ, વોલ્યુમ ૧૧, p. ૯૭૮) માં તેનું વર્ણન "હાઈડ્રોજન વિભાગ સાથે પદાર્થની પ્રક્રિયા" તરીકે કરવામાં આવ્યું છે, જે આ પ્રક્રિયા કરાયેલ પદાર્થ સાથે સીધું જોડાય છે. જોકે, આ શબ્દનો વધુ તકનીકી અને પ્રતિબંધિત અર્થ વિકસ્યો છે. તે છે. હવે સામાન્ય રીતે હાઈડ્રોજન સાથે "અસંતૃપ્ત" કાર્બનિક

સંયોજનની સારવારનો અર્થ થાય છે, જે તેને "સંતૃપ્ત" સંયોજનમાં સીધા ઉમેરા દ્વારા રૂપાંતરિત કરવા માટે વપરાય છે. આરોપીઓ આ વૈજ્ઞાનિક બાજુથી અજાણ હોય તેવું લાગે છે અને અજ્ઞાનતા જેટલી વધારે, માન્યતા તેટલી વધારે. જો સાક્ષી સાચો હોય, તો તે સમજવું મુશ્કેલ છે કે શા માટે "મગફળીનું તેલ, કેસરનું

સૂર્યમુખી નું તેલ, તલનું તેલ અને સરસવનું તેલ" અને "નાળિયેરનું તેલ" સૂચિ ૧ માં વસ્તુઓ ૫ અને ૬ પર અલગ અને વિશિષ્ટ સ્થાન મેળવે છે. કદાચ સાક્ષીએ જે અનુમાન કર્યું હતું, તે વિજ્ઞાન સાચું સાબિત થઈ શકે છે પરંતુ તે 'બતાવવું પડશે, અનુમાન લગાવવું નહીં ચાલે .

બિહાર રાજ્ય વિરુદ્ધ ભાગિરથ શર્મા, [૧૯૭૩] ૩ એસસીઆર ૯૩૭ માં,
એક પ્રશ્ન ઊભો થયો હતો કે શું મોટર કારના ટાયરનો સમાવેશ 'ઓટોમોબાઈલ્સના ઘટક ભાગો અને એક્સેસરીઝ' અભિવ્યક્તિના અર્થમાં કરવામાં આવ્યો હતો, જેનો ઉપયોગ બિહાર સરકાર દ્વારા ૧૯૬૭માં આવશ્યક ચીજવસ્તુ અધિનિયમ હેઠળ બહાર પાડવામાં આવેલા સમાન આદેશમાં કરવામાં આવ્યો હતો. આ અદાલત દ્વારા એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે વ્યાપક દ્રષ્ટિકોણથી મોટર કારના ટાયર અને ટ્યુબને આવરી લેવાયા હોવાનું માનવામાં આવે તે પૂરતું નથી. ચોક્કસ અભિવ્યક્તિ દ્વારા. ચોક્કસ અનુસૂચિમાં વિવિધ

વસ્તુઓની વિચારણા અને સરખામણી કર્યા પછી આ અદાલત દ્વારા એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે મોટર કારના ટાયર અભિવ્યક્તિમાં સમજી શકાયા ન હતા. તે કેસમાં કોર્ટે જે કહ્યું હતું તેના તરફ ધ્યાન દોરવું અમારા હેતુ માટે યોગ્ય છે, એટલે કે, ફોજદારી ન્યાયશાસ્ત્રના મૂળભૂત સિદ્ધાંત અનુસાર જે વાજબી રમતને પ્રતિબિંબિત કરે છે, વેપારીને વાજબી નિશ્ચિતતા સાથે જાણ હોવી જોઈએ અને તેની જવાબદારી શું છે અને તેના પર કમિશન અથવા ચૂકનું કાર્ય શું છે તે અંગે વાજબી ચેતવણી હોવી જોઈએ. તેનો ભાગ ફોજદારી ગુનો ગણાશે. આ સિદ્ધાંતને ધ્યાનમાં રાખીને રાજ્ય સરકારે 'વનસ્પતિ' નો ઉલ્લેખ કરતી વસ્તુઓ ૧૫ અને ૧૬માં હાઈડ્રોજનયુક્ત તેલનો સમાવેશ કરીને તેનો ઇરાદો વહેલી તકે અને સ્પષ્ટ રીતે વ્યક્ત કરવો જોઈતો હતો. જો તે કરવામાં આવ્યું હોત, તો આ કિસ્સામાં ઊભી થતી મુશ્કેલીનો એક પ્રકાર સરળતાથી ટાળી શકાયો હોત અને તેનાથી સમુદાયને ફાયદો થયો હોત. અમે આશા રાખીએ છીએ કે સમયપત્રકની આ ખામી ઝડપથી દૂર કરવામાં આવશે.

તે ખેદજનક છે પરંતુ અમારી પાસે નિર્દોષતાની પુષ્ટિ કરવા સિવાય કોઈ વિકલ્પ બચ્યો નથી, જોકે સંપૂર્ણપણે અલગ કારણોસર. તેથી, ૧૯૬૬ના આદેશની કલમ જનું પણ ઉલ્લંઘન ન થાય ત્યાં સુધી કલમ ૩નું ઉલ્લંઘન ન થઈ શકે તેવા વડી અદાલતના તર્કને રદ કરતી વખતે, અમે તેને નકારી કાઢીએ છીએ. અપીલ કરે છે અને પુરાવાઓના સંપૂર્ણ અભાવના આધારે નિર્દોષ જાહેર કરવાના

આદેશોની પુષ્ટિ કરે છે જે દર્શાવે છે કે સામાવાળાઓ 'વનસ્પતિ' માં વેપારી છે અને તેઓએ તેમની દુકાનોમાં વેચાણ માટે 'વનસ્પતિ' રાખી હતી.

એસ. આર.

અપીલ રદ કરવામાં આવી.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.